

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Kritik mot Polismyndigheten i Stockholms län och åklagare vid Åklagar-
myndigheten, Västerorts åklagarkammare i Stockholm, för långsam
handläggning av en förundersökning m.m.**

Anmälan

AA framförde i en anmälan kritik mot Polismyndigheten i Stockholms län och åklagare vid Åklagarmyndigheten, Västerorts åklagarkammare i Stockholm, för långsam handläggning av en förundersökning avseende bedrägeri m.m. Han riktade även kritik mot Kronofogdemyndigheten och Brottsoffermyndigheten.

Utredning

Handlingar i polismyndighetens ärenden K137613-03 och K142763-03 och diarieblad i åklagarkammarens ärende 102-2748-03 inhämtades. Följande framkom.

AA gjorde den 3 juni 2003 en anmälan om bedrägeri (K137613-03). Förundersökning inleddes dagen därpå. Den 8 juni 2003 anmälde han samma person för olaga hot m.m. (K142763-03). Han gjorde senare ytterligare en anmälan angående samma bedrägeribrott (K243539-03). Åklagaren gav den 6 juni 2003 direktiv att AA skulle höras. Först i maj 2005 kallades han till förhör. Det misstänkta olaga hotet kom att preskriberas under handläggningen.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av ärendena.

Polismyndigheten (bitr. länspolismästaren BB) kom in med ett remissvar, till vilket fogades upplysningar från polismästaren CC vid Västerorts polismästardistrikt.

CC uppgav bl.a. följande.

Handläggningen av de aktuella ärendena har dragit ut på tiden. Det finns olika anledningar till detta. Bland annat har den misstänkte gärningsmannen inte gått att lokalisera, trots att han är efterlyst sedan snart ett år tillbaka och trots att polismästardistriktets personspaningsgrupp försökt hämta honom till förhör.

Den främsta anledningen till ifrågavarande tidsutdräkt får emellertid sägas vara att distriktets utredningsrotel haft en mycket ansträngd arbetssituation under senare år, med följd att den ofta varit tvungen att prioritera andra ärendetyper än bedrägeri-ärenden. Trots att olika utredningsåtgärder vidtagits i AA:s ärenden under senare tid,

kan Västerorts polismästardistrikt sålunda konstatera att dessa ärenden inte handlagts i enlighet med rättegångsbalkens krav på skyndsamhet.

Genom nyligen genomförda effektiviseringsåtgärder, främst tillskapandet av särskilda bedrägerirotlar inom polismyndigheten, är det distriktets bedömning att även svårutredda och icke prioriterade bedrägeriutredningar framgent kommer att bedrivas med större effektivitet – och rättssäkerhet – än vad som tyvärr blivit fallet i AA:s fall.

BB anförde bl.a. följande.

Av ärendehistoriken i ärendena och uppgifter ur RAR-systemet framgår följande:

K137613-03, bedrägeri

Anmälan om bedrägeri upprättades den 3 juni 2003. Förundersökning inleddes dagen efter av chefen för samordningsgruppen vid Västerorts polismästardistrikt. Den 5 juni 2003 lottades ärendet på åklagare med vice chefsåklagare DD som förundersökningsledare. Åklagaren gav den 6 juni 2003 direktiv om att målsägandeförhör skulle hållas. Den 7 november 2003 hölls ett förhör med en EE. Ärendet skickades för beslut till åklagaren den 4 juni 2004. Den 1 juni 2005 hölls målsägandeförhöret.

K142763-03, olaga hot och olovligt förfogande

Anmälan om olaga hot och olovligt förfogande upprättades den 8 juni 2003. Förundersökning inleddes samma dag efter beslut av polisman FF som själv sattes upp som förundersökningsledare. Den 10 juni 2003 tillsattes polisman GG som förundersökningsledare. Den 25 mars 2004 skickades en kallelse till den misstänkte. Den 4 juni 2004 skickades ärendet till åklagare för beslut. Den 9 juni 2004 tillsattes vice chefsåklagare DD som förundersökningsledare. Av RAR-systemet framgår att förundersökningen övertogs av åklagaren den 2 augusti 2004.

K243539-03, bedrägeri

Anmälan om bedrägeri, avseende samma händelse som i ärende K137613-03, upprättades den 20 september 2003. Förundersökning inleddes samma dag efter beslut av FF som också antecknades som förundersökningsledare. Den 22 september 2003 övergick förundersökningsledarskapet till GG. Ärendet skickades till åklagare för beslut den 4 juni 2004. Den 9 juni 2004 tillsattes vice chefsåklagare DD som förundersökningsledare. Av RAR-systemet framgår att förundersökningen övertogs av åklagaren den 2 augusti 2004.

Polismyndighetens bedömning

Polismyndigheten kan i likhet med polismästardistriktet konstatera att ärendena inte handlagts i enlighet med rättegångsbalkens krav på skyndsamhet. Vidare har de uppgifter om ärendenas handläggning som polismyndigheten tagit del av tydligt visat att ärendena varit lågprioriterade och föremål för olika handläggare och beslutsfattare. Ärendena är vid dagens datum ännu inte slutredovisade. En förklaring till detta torde emellertid vara att den misstänkte är efterlyst och varit svår att lokalisera.

Polismyndigheten har, efter vad som gått att klarlägga angående ärendenas handläggning, ingen annan förklaring att lämna rörande det aktuella målsägandeförhöret i ärende K137613-03, än att ärendet inte kunnat prioriteras på grund av resursbrist. JO har i ett beslut från 2002 beskrivit hur man lämpligen bör förfara när polisen inte har möjlighet att bifalla en begäran från åklagaren om utredningshjälp. För att undvika en så lång tidsutdräkt som i förevarande fall, borde åklagaren ha informerats om den rådande arbetssituationen och att något förhör inte kunde förväntas inom den närmsta tiden. Även åklagaren har emellertid ett ansvar att avkräva besked i utredningsfrågan. Frågan bör då lyftas till ledningsnivåer inom respektive myndigheter. Det är under alla omständigheter givetvis oacceptabelt att det går i det

närmaste två år från tiden för anmälan och åklagarens direktiv om målsägandeförhör till dess att målsäganden kallas till förhör.

Av åklagarens direktiv i ärendena framgår att inte heller kontakten med åklagaren i stort skötts på ett tillfredsställande sätt från polisiärt håll. Det har även rått viss förvirring kring lottning och förundersökningsledarfrågan i ärendena K142763-03 och K243539-03. Det är i detta fall svårt att bedöma huruvida det varit bristerna i samarbetet eller resursbristen inom polisen som lett till att det olaga hotet hann preskriberas. Att så kom att ske är i vart fall högst otillfredsställande.

Precis som Västerorts polismästardistrikt beskrivit, har det vidtagits omorganiseringar inom polismyndigheten gällande bedrägeribrotten, i syfte att effektivisera utredningsarbetet. Den 1 oktober 2006 inrättades särskilda bedrägerirotlar vid polismästardistriktet City, Norrort och Söderort. Vid dessa rotlar handläggs sedan nämnt datum länets samtliga bedrägeribrott, med undantag för de som handläggs vid länskriminalpolisavdelningen. Polismyndigheten anser att det nu finns goda förutsättningar för ett mer effektivt och rättssäkert utredningsarbete gällande dessa brott än vad som tyvärr tidigare varit fallet.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av ärendet.

Åklagarmyndigheten (genom överåklagaren HH) inkom med ett remissvar, till vilket fogades upplysningar från chefsåklagaren JJ och vice chefsåklagaren DD, båda vid Västerorts åklagarkammare i Stockholm.

DD upplyste följande.

Den 5 juni 2003 inkom från polisen i Västerort till åklagarkammaren anmälan K 137613-03 rörande bedrägeri. Bedrägeriet avsåg en bilaffär med ett i anmälan uppgivet skadebelopp om 20 900 kronor.

Den 6 juni 2003 expedierade jag direktiv till polisen i Västerort. I direktiven ombads polisen att höra målsäganden och ta in eventuella handlingar som kunde ha betydelse. Efter att målsäganden till åklagarkammaren den 15 augusti samma år inkommit med diverse handlingar sändes dessa den 21 augusti till polisen för att ingå i utredningen. Den 14 augusti inkom målsäganden med e-post till åklagarkammaren. Denna skrevs ut och sändes till polisen den 22 augusti. Efter det att ytterligare e-post från målsäganden inkommit till åklagarkammaren den 27 augusti översändes även dessa till polisen den 28 augusti. Jag påpekade i min missivskrivelse att mina direktiv att höra målsäganden kvarstod. Den 10 september 2003 skrev jag till polisen och upprepade min begäran om att målsäganden skulle höras.

Den 9 juni 2004 tillskrevs polisen ånyo varvid jag bland annat påpekade att mina direktiv av den 6 juni 2003, innebärande att målsäganden skulle höras och eventuella handlingar skulle tas in, alltjämt gällde.

Den 3 augusti 2004 inkom till åklagarkammaren anmälan K 142763-03 rörande olovligt förfogande och olaga hot.

Den 16 september 2004 skickades direktiv till polisen i vilken jag redogjorde för min syn på utredningsläget och betonade att målsäganden måste höras. Dessa direktiv har av förbiseende ej diarieförts hos åklagarkammaren, vilket rätteligen borde ha skett.

Den 30 mars 2005 inkom till åklagarkammaren en skrivelse från målsäganden, vilken jag den 4 april skickade till polisen för kännedom. I mitt missiv frågade jag när det kunde förväntas något ”i utredningsväg”. Målsäganden underrättades genom skrivelse att handlingen sänts till polisen och han upplystes också om att jag inte kunde svara på när utredningen kunde vara klar. Den 31 maj kontaktades jag av polisens utredare och upplystes om att målsäganden var kallad till förhör den 1 juni. Den 2 juni inkom, till åklagarkammaren, utskrift av målsägandeförhöret samt diverse handlingar. Den 22 juni inkom förfrågan om utredningen från Brottsoffer-

myndigheten, vilken besvarades av mig den 15 juli. Samma dag skickade jag direktiv till polisen i vilken jag hemställde om att den misstänkte skulle höras och delges misstanke om bedrägeri. Den gärning som anmälts som olaga hot var då preskriberad. Den 27 oktober inkom besked från polisen att den misstänkte kallats till förhör två gånger men ej avhört. Utredaren anmärkte också att den misstänkte var "efterlyst för adressuppgifter". Efter att ha sökt polisens utredare via telefon för att diskutera utredningsläget tillskrev jag polisen den 1 november för att få svar på frågan vad som menades med polisens anmärkning. Jag frågade också om man kunde anta att den misstänkte fått del av kallelserna till förhör. Den 25 november tillskrev jag ånyo polisen och uppgav en adress där den misstänkte enligt målsäganden skulle finnas.

Den 16 januari 2006 beslutade jag om hämtning till förhör av den misstänkte jämlikt RB 23 kap 7§ 1 st. Den 23 maj skickade jag en påminnelse till polisen i vilken jag påpekade att den misstänkte skulle hämtas till förhör. Jag frågade vad som gjordes i ärendet. Svar erhöles från polisen den 14 juli av vilket framgick att den misstänkte var efterlyst. Den 26 oktober skickade jag direktiv till polisen i vilket jag hemställde att den misstänkte skulle sökas på två adresser som målsäganden uppgivit som möjliga vistelseadresser för den misstänkte.

Den 5 januari 2007 har till åklagarkammaren inkommit en skrivelse från polisen varav framgår att den misstänkte eftersökts med negativt resultat.

Då den misstänkte inte kan nås för förhör kan utredningen inte slutföras.

JJ upplyste bl.a. följande.

Jag har inget att anföra därutöver mer än att det av handlingarna i ärendet framgår att anmälan K142763-03 samt K243539-03 (som är av marginellt intresse eftersom den utgör en dubbelanmälan av 137613-03) inte förefaller ha kommit till åklagarens kännedom förrän i juni 2004. Åklagaren har emellertid inte då fått tillgång till anmälningarna eller upplysning om vad dessa innehöll varför kompletterande uppgifter därvidlag begärdes. Den 3 augusti 2004 förefaller anmälan K142763-03 därefter ha inkommit till kammaren varvid åklagaren erhållit sådan information att han kunnat inträda som förundersökningsledare även såvitt avser det olaga hotet. Anmälan K243539-03 har aldrig blivit inregistrerad vid kammaren.

HH anförde bl.a. följande.

Den handläggande åklagaren har föredömligt snabbt expedierat direktiv till polisen efter det att den första anmälan inkommit till åklagarkammaren. Direktiven innebar att målsäganden skulle höras. Målsäganden hördes först nästan två år senare. Utredningen är ännu inte slutförd.

Det torde stå helt klart att rättegångsbalkens skyndsamhetskrav som framgår av 23 kap. 4 § rättegångsbalken inte iakttagits vid handläggningen. Av polismyndighetens yttrande framgår att detta beror på en ansträngd arbetssituation vid den aktuella utredningsenheten. Av 1 a § förundersökningskungörelsen framgår att undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han skall bl.a. se till att utredningen bedrivs effektivt. Även om åklagaren skickat påminnelser till polisen har det enligt myndighetens bedömning gått för lång tid mellan kontakterna. Då inget hände från polisens sida borde frågan om utredningsresurser ha tagits upp med en högre nivå inom polisen genom kammarledningens försorg (JO 2003/04 s. 82).

AA yttrade sig över remissvaren.

Ett aktuellt diarieblad samt ytterligare handlingar inhämtades i september 2007 från åklagarkammaren.

Bedömning

En förundersökning skall enligt 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken (RB) bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Det är undersökningsledaren som har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han skall se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara (1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen, 1947:948).

Anmälan gällande bedrägeri gjordes den 3 juni 2003 och DD beslutade några dagar senare att förhör med AA skulle äga rum. Handläggningen av ärendet har därefter avstannat. Polisen har, med undantag för ett förhör i november 2003, inte genomfört några utredningsåtgärder förrän målsägandeförhöret verkställdes i juni 2005, två år efter det att direktiven gavs. Såvitt gäller förundersökningen avseende olaga hot, som uppgetts ha varit polisledd under tiden juni 2003 till juni 2004, vidtogs ingen annan åtgärd från polisens sida än att en kallelse till förhör skickades till den misstänkte i mars 2004.

Som förklaring till den underlåtna handläggningen av ärendena har polismyndigheten främst hänvisat till hög arbetsbelastning och resursbrist.

Det är uppenbart att ansvaret för den bristfälliga hanteringen i första hand åvilar polismyndigheten. Jag har de senaste åren i ett stort antal ärenden haft anledning att kritisera Stockholmspolisens handläggning av främst bedrägeriärenden. Jag är således väl medveten om de svårigheter som bl.a. utredningarna av sådana ärenden åtminstone hittills brottats med. Det är emellertid självfallet inte acceptabelt att det under så lång tid som i det nu aktuella fallet inte vidtas några utredningsåtgärder och att det dröjer två år innan polisen verkställer ett målsägandeförhör. Det är vidare naturligtvis helt oacceptabelt att målsägandeförhöret hölls först cirka en vecka innan ett av de anmälda brotten preskriberades. – Handläggningen visar också på vikten av att samordningen mellan polis och åklagare fungerar, inte minst om det beträffande samma personer finns såväl polisledda som åklagarledda förundersökningar.

Efter det att förhöret med AA verkställts beslutade DD att den misstänkte skulle höras. Av utredningen framgår att försök gjordes att kalla denne till förhör och att han också efterlystes. Det förhållandet att han inte kunnat påträffas kan givetvis inte polis och åklagare lastas för.

När det sedan gäller DD:s ansvar har han, när han varit förundersökningsledare, haft det övergripande ansvaret för förundersökningen. I likhet med Åklagarmyndigheten anser också jag att han då borde ha varit mer aktiv för att följa upp de utredningsdirektiv som gavs. I sammanhanget kan nämnas att Åklagarmyndigheten nyligen har kommit ut med föreskrifter och allmänna råd om bevakning och uppföljning vid Åklagarmyndigheten av pågående förundersökningar (ÅFS 2007:5). I 2 § stadgas bl.a. att åklagaren inte får dröja med att vidta åtgärder för att driva förundersökningen framåt längre tid än tre månader från det att utredningsåtgärder senast vidtogs eller åklagaren genom direktiv, påminnelser eller på annat sätt verkade för att driva förundersökningen framåt.

Av DD:s upplysningar framgår att kontakter förekommit med polisen i större utsträckning än vad som framgår av akten. Jag vill därför också erinra om vikten av att kontakter av betydelse för ett ärendes handläggning dokumenteras.

Av de handlingar som inforrades i september 2007 framgår att förundersökningen beträffande bedrägeri alltjämt pågår samt att förundersökningen beträffande olaga hot, avseende brott som preskriberades i juni 2005, lades ned först i augusti 2007. Det finns inte skäl att närmare utreda anledningen till detta men jag vill erinra om att en förundersökning skall läggas ned om det inte längre finns anledning till dess fullföljande (23 kap. 4 § andra stycket RB).

Av polismyndighetens remissvar framgår att det vidtagits omorganisationer gällande bedrägeribrotten. Jag utgår från att de vidtagna åtgärderna kommer att medföra att utredningsverksamheten framdeles kan bedrivas på ett effektivt och rättssäkert sätt och att myndigheten i annat fall vidtar ytterligare kraftfulla åtgärder för att komma till rätta med de aktuella problemen.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att polismyndigheten förtjänar allvarlig kritik för den bristande utredningen och att DD, för bristerna i sin handläggning, inte kan undgå kritik.

Vad AA i övrigt har anfört och vad som kommit fram föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

I de delar anmälan rör Kronofogdemyndigheten respektive Brottsoffermyndigheten har samråd skett med justitieombudsmännen Cecilia Nordenfelt respektive Nils-Olof Berggren.

Ärendet avslutas.